

UO'K: 378.014.15

**BO'LAJAK PEDAGOGLARDA KREATIV-PEDAGOGIK YONDASHUV ASOSIDA
KASBIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH BOSQICHLARI****ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ ТВОРЧЕСКО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА****STAGES OF DEVELOPING PROFESSIONAL COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS
BASED ON A CREATIVE-PEDAGOGICAL APPROACH**

Abduraxmonov Dilmurod Akramaliyevich
Farg'ona davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

Maqolada bo'lajak pedagoglarda kreativ-pedagogik yondashuv asosida kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari, bo'lajak pedagoglarda kreativ-pedagogik yondashuv asosida kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning texnologik tizimi, bo'lajak pedagoglarda kreativ-pedagogik yondashuv asosida kasbiy kompetentlikni rivojlantirish samaradorligi o'rganilgan. Shuningdek, bo'lajak pedagoglarda kreativ-pedagogik yondashuv asosida kasbiy kompetentlikni rivojlantirish bosqichlari tahlil qilingan.

Аннотация

В статье рассматриваются теоретико-методологические основы формирования профессиональной компетентности будущих педагогов на основе творчески-педагогического подхода, технологическая система формирования профессиональной компетентности будущих педагогов на основе творчески-педагогического подхода, эффективность формирования профессиональной компетентности в будущем педагогов на основе творчески-педагогического подхода. Также были проанализированы компоненты формирования профессиональной компетентности будущих педагогов на основе творчески-педагогического подхода.

Abstract

The article examines the theoretical and methodological foundations of developing professional competence in future pedagogues based on a creative-pedagogical approach, the technological system of developing professional competence in future pedagogues based on a creative-pedagogical approach, and the effectiveness of developing professional competence in future pedagogues based on a creative-pedagogical approach. Also, components of professional competence development in future pedagogues based on the creative-pedagogical approach were analyzed.

Kalit so'zlar: bo'lajak pedagog, kreativ-pedagogik, kompetentlilik, ta'lim-tarbiya, reproduktiv, retrospektiv, kompetensiya, kasbiy kompetentlik, kreativ-pedagogik yondashuv, texnologik tizim, nazariy-metodologik asos.

Ключевые слова: будущий педагог, творчески-педагогический, компетентность, образовательная, репродуктивная, ретроспектива, компетентность, профессиональная компетентность, творчески-педагогический подход, технологическая система, теоретико-методологическая основа.

Key words: future pedagogue, creative-pedagogical, competence, educational, reproductive, retrospective, competence, professional competence, creative-pedagogical approach, technological system, theoretical-methodological basis.

KIRISH

Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetentligini rivojlantirish ularni tayyorlashdagi eng qiyin vazifalardan biridir. Ayniqsa, ta'limni modernizatsiyalash davrida pedagogik faoliyatga moslashish muammosi tobora murakkablashib bormoqda. Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetentligi ixtiyoriy va hissiy fazilatlar, intellektual salohiyat, amaliy ko'nikmalar, o'zini o'zi boshqarish qobiliyatlari va shaxsning ijtimoiy-madaniy faoliyati darajasini aks ettiruvchi individual fazilatlarining o'zaro bog'liqligi asosida shakllanadi. Rivojlangan davlatlarda shakllangan an'anaga muvofiq kasbiy malakada mutaxassisning metodik kompetentligi, uni rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim tizimi esa-bilim, ko'nikma va malakalar darajasi bilan o'lchanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Kasbiy faoliyatga tayyorlash, bo'lajak pedagoglarda kreativ-pedagogik yondashuv asosida kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning ijtimoiy-falsafiy va pedagogik-psixologik asoslari Wilson, J.Kim, Angela Stoff, Benjamin Bloom, Brian Cole, Drapeau Patty, Jaslin Holberg, Merriembar Jeron, O.A.Kolesnik, B.T.Lixacheva, A.I.Mishenko, V.A.Slastenin, L.F.Spirina, L.G.Semushina, V.P.Bespalko, V.M.Monaxov, G.L.Ilin, T.K.Smikovskaya, N.Shodiyev, B.Adizov, O.Jamoldinova, I.Isayev, Sh.Mardonov, U.Mahkamov, O.Musurmonova, S.Nishonova, V.Slastenin, D.Ro'ziyeva, B.Xodjayev, Sh.Sharipov, Sh.Shodmonova, Y.Shiyanov, N.Egamberdiyeva, M.Quronov kabi olimlarning ilmiy izlanishlarida tadqiq etilgan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetentligini rivojlantirishda ularning pedagogik faoliyatdagi faolligini oshirish, kasbiy faolligi uchun to'g'ri motivatsiya'ni bera olish talab etiladi. Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetentligini rivojlanganligini namoyon etuvchi o'ziga xos kasbiy xususiyatlar va qobiliyatlar ham mavjud bo'lib, ularga:

amaliy intellekt – mantiqiy va tanqidiy fikrlash, amaliy masalalarni hal etishda bilim va tajribani tez va effektiv qo'llay bilish. Pedagogik faollik effektivligi ko'p jihatdan ma'lumotlar bilan ishlay olish va pedagogik mahorat va muomalaga bog'liq bo'ladi.

sotsial intellekt – atrofdagilarning ichki kechinmalarini to'g'ri tushunish va tahlil qilish.

adekvat o'z-o'zini baholash. Bu pedagogning o'z-o'zini kuzatish, xatti-harakatlarini tanqidiy, tahliliy, nazorat o'lchovida baholash qobiliyatlarida namoyon bo'ladi.

Bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik kompetensiya'ni rivojlantirishning umumiy maqsadi pedagoglarning muayyan sohadagi kasbiy pedagogik faoliyatida umumiy ilmiy, kasbiy pedagogik va maxsus kompetensiyalari rivojlantirishdan iborat.

Pedagogik kompetentlikning bir nechta rivojlanish bosqichlari mavjud:

1- bosqich. Bo'lajak o'qituvchilarning kelgusidagi pedagogik kasbiy faoliyati uchun tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan.

Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetentligini rivojlantirish uchun xos bo'lgan tayanch kompetensiyalar quyidagilar:

1) konseptual – kasbiy-pedagogik faoliyatning nazariy asoslarini tushunish, pedagogika sohasiga oid umumiy, falsafiy va metodologik yondashuvlarni egallash;

2) intrumental – pedagogik metodlar va malakalarga ega bo'lish;

3) axloqiy qadriyatli – pedagogik ishining qabul qilingan me'yorlari, ma'naviy qadriyatlari, uning missionerlik va insonparvar yo'nalganligi, pedagogning ijtimoiy mas'uliyati, jamiyatning taraqqiyoti uchun pedagogik faoliyatning ahamiyati, bolalikni va alohida bir insonning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash;

4) integrativ – nazariya va amaliyotni, ularning axloqiy-metodologik tarkibini pedagogik muammolarni hal etishda uyg'unlashtira olish qobiliyati;

5) kontekstual – pedagogik faoliyat amalga oshiriladigan ijtimoiy, madaniy, tashkiliy muhitni tushunish, pedagogik jarayonda individuallikni namoyon etishning o'ziga xosligi;

6) adaptatsiyali – pedagogik jarayonlarning ziddiyatlarini, ijtimoiy-pedagogik o'zgarishlar xarakterini, voqea-hodisalar va odamlar xulq-atvorining o'zgaruvchanligini oldindan ko'ra olish, bularning hammasiga tayyor bo'lish qobiliyati;

7) kommunikativ – zamonaviy axborot oqimlaridan, shaxslararo kommunikatsiya'ning yozma va og'zaki vositalaridan samarali foydalana olish, turli ijtimoiy-rolli pedagogik pozitsiyalarda dialogik muloqot qila olish, turli xil odamlarning o'ziga xosligi, pozitsiyasi va fikrlarini qabul qila olish ko'nikmalari.

2-bosqichda bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik topshiriqlarga "sho'ng'ish" jarayoni kechadi. Bu topshiriqlarni hal etish usullarni o'rganish orqali shakllantirilgan tayanch kompetensiyalar asosida bazaviy kompetensiyalar hosil qilinadi. Bu bosqichda bazaviy va tayanch kompetensiyalarning o'zaro singishi (integratsiyasi) ro'y beradi.

3-bosqichda-bazaviy kompetensiya'ning tayanch va maxsus kompetensiya bilan o'zaro chambarchas bog'liq integratsiyasi amalga oshiriladi. Shundan so'ng maxsus kompetensiyalarning rivojlanish jarayoni kecha boshlaydi.

Bo'lajak o'qituvchining pedagogik kompetensiyasini rivojlanish jarayoni ish tajribasi va o'quv topshiriqlarini bajarish, ijodiy ish va loyihalarning o'zaro uyg'unligi, pedagogik tadqiqotlar olib borish orqali kechadi. Yaxlit olganda bazaviy kompetensiyalar zamonaviy pedagogik faoliyat asosiy topshiriqlarni tushunish, tayanch kompetensiyalar esa shu topshiriqlarni yechish algoritimiga o'tishni nazarda tutadi. Maxsus kompetensiyalar esa alohida bir mutaxassisning pedagogik faoliyati misolida bazaviy va tayanch kompetensiyalarning qo'llanilishini ko'rsatadi.

Bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik kompetensiya'ni shakllantirish zaruriyati va ijtimoiy sabablari sifatida quyidagilarni ko'rsatish mumkin:

- jamiyatda o'zgarishlarning intensivligi, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish sur'atining yuqoriligi;
- ijtimoiy va kasbiy axborot oqimining uzluksiz o'sib borishi;
- shaxs talablari hamda yuqori malakali kadrlarga bo'lgan jamiyat ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'limni modernizatsiyalash vazifalari;
- zamonaviy odam, mutaxassisning hayotiy faoliyati davomida turli topshiriqlarni hal etishga nisbatan faollik, mustaqillik, tayyorligiga nisbatan talab ortganligi.

Pedagogik kompetentlik quyidagi holatlarda yaqqol namoyon bo'ladi:

- murakkab jarayonlarda;
- noaniq vazifalarni bajarishda;
- bir-biriga zid ma'lumotlardan foydalanishda;
- kutilmagan vaziyatda harakat rejasiga ega bo'la olishda Kasbiy kompetensiyaga ega mutaxassis: - o'z bilimlarini izchil boyitib boradi;
- yangi axborotlarni o'zlashtiradi;
- davr talablarini chuqur anglaydi;
- yangi bilimlarni izlab topadi, ularni qayta ishlaydi va o'z amaliy faoliyatida samarali qo'llaydi.

"Novator pedagog", bizningcha, o'zining yaxlit pedagogik vosita va usullari mavjudligi bilan farqlanib turadi. Shu bilan birga novator o'qituvchilarda ilmiy tahlil, o'ziga tanqidiy ko'z bilan qaray bilish xususiyatlari ham bo'ladi. Ularning ko'pchiligida g'oyat murakkab, boshqalar o'ziga ishonmaydigan sharoitlarda ham o'z ishlarining to'g'ri ekanligiga ishonch bo'ladi.

"Ijodkor o'qituvchi"da ham "Ilg'or pedagog"dagi xususiyatlar bo'lishi mumkin. Ularning jiddiy farqi shundaki, ilg'or pedagog mavjud manbalarni o'rganib, shular asosida ta'lim - tarbiya bo'yicha muayyan ishlarni amalga oshirsa, ijodkor o'qituvchi bor manbalarga tanqidiy ko'z bilan qaraydi. Ko'p hollarda mavjud metodik yo'l-yo'riqlarga o'z munosabatini bildirib, sharoit va vaziyat taqozosiga, o'zining imkoniyatlariga qarab mavjud tartiblardan farqli metodik usullardan foydalanadi". Demak, pedagogik mahorat egasi bo'lish uchun o'qituvchi o'zida ham ilg'orlikni, ham novatorlikni (bunyodkorlikni), ham ijodkorlikni (tadqiqotchilikni) tarbiyalashi lozim.

XULOSA

Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik madaniyati talablariga, o'quvchilarga axborotlarni aniq va ravon taqdim etish mahorati, hamkasblariga to'g'ri maslahat va taklif berishni bilishi, bahoning shaffofligini ifodalay olishi, xohish-istaklarini bildirishi, muloqotning nutqiy va nutqsiz vositalari hamda nutq me'yorlaridan to'g'ri foydalanishi, muloqotda anglash, estetik, axloqiy, kommunikativ ehtiyojlarni qanoatlantirishi kabilarni kiritish mumkin. Xulosa qilganda, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligi ularning kasbiy va ijtimoiy faoliyatda faolligi, ta'lim sifati va samaradorligini namoyon qila bilishi, ularga ta'sir etuvchi tashqi omillar, erkin akademik muhit, ichzanuvchan, bilimga chanqoq ilm oluvchilar ham ta'sir ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности. СПб.: Питер, 2009. - 448с
2. Клочкова Г.М. Выделение компонентов и уровней графически-конструкторской компетентности студентов технологического образования // <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=11988>.
3. Маркова А.К. Психология профессионализма. – Москва.: Знание, 1996. –С.308.
4. Муслимов Н.А. Теоретико-методические основы формирования профессионализма учителя профессионального образования. Автореф. дисс...док. пед. наук. -Т.:2007. –Б. 5.
5. Новейший словарь иностранных словивыражений. -Мн.: Харвест. –М.: ООО "ИздательствоАСТ", 2001. – С.202.
6. Рахимов Б.Х. Бўлажак ўқитувчида касбий-маданий муносабатларни шакллантириш тизими. Тошкент.: Фан. -2005 146бет
7. Уразова М.Б. Бўлажак касб таълим педагогини лойиҳалаш фаолиятига тайёрлаш технологиясини такомиллаштириш: Пед.фанл. буйича докт. (ДСс) дисс.автореф. – Т.: 2015. –Б. 78.